

JOSÉ ÁLVARO PORTO DAPENA (2014): *Dicionario toponímico do Concello e Ría de Cedeira*. A Coruña: Servicio de Publicaciones, 492 pp.

Este volume, publicado como anexo nº 27 da *Revista de Lexicografía* da Universidade da Coruña, pretende abordar, tal e como se explicita no título, un corpus toponímico delimitado polas fronteiras administrativas que definen o concello de Cedeira, na bisbarra do Ortegal, aínda que ultrapasa estes límites ao incluír nel algúns dos topónimos costeiros e núcleos habitados dos concellos veciños de Cariño e Valdoviño.

Canto á metodoloxía deste estudo (que xa tiña saído á luz parcialmente a través dunha serie de artigos que o autor publicou no *Diario de Ferrol*) salientase como vía principal para a obtención do material o traballo de campo e as entrevistas *in situ* cos informantes, pertencentes estes a diferentes estratos socio-culturais e franxas de idade, de xeito que non se bota man exclusivamente do informante tipo habitual para este tipo de traballos (maior de 65 anos, con pouca ou nula formación académica, oriúndo do lugar e que xamais saíse del). O traballo de campo complementouse cos materiais cartográficos militares e do IGN (*Instituto Geográfico Nacional*), co Nomenclátor da Xunta e cos datos dispoñíbeis no proxecto *Toponimia de Galicia*. Non obstante, sen deixarmos de ter en conta que o público albo é un público heteroxéneo e, desde logo, non especializado na materia desenvolvida (o cal explica que recorra no mínimo posíbel a unha terminoloxía lingüística) bótanse de menos materiais máis antigos, aínda que non por iso desautorizados, como o Catastro do Marqués de Ensenada, unha fonte recorrente no estudo das denominacións dos lugares non habitados, e a inclusión da referencia ás fontes medievais que se empregan no estudo. De feito, este tipo de documentación encóntrase escasamente aproveitada a pesar de tratarse da época fundamental para a conformación da maior parte do repertorio toponímico da área.

Malia tratarse en principio dun dicionario, a obra vai alén do simple estudo etimolóxico dun inventario de topónimos organizados alfabeticamente. De feito, a obra presenta unha estrutura en catro partes. O primeiro bloque,

co título “Nocións xerais”, ofrécenos unha demorada disertación sobre diversos conceptos de teoría toponomástica, onde se introduce unha crítica á carencia dunha doutrina orgánica que forneza os estudos toponímicos dunha base metodolóxica sólida, fronte á excesiva focalización das cuestións histórico-etimolóxicas que se ten dado na toponomástica tradicional. Ao mesmo tempo, reflexiónase sobre aspectos problemáticos neste eido como a conveniencia ou non de incluír o artigo determinado como constituínte do topónimo, a definición de nome propio e a súa casuística ou a inclusión da noción de polimorfismo aplicada aos topónimos en que se observa a interferencia co castelán. Neste senso, e tocando un tema que ten xerado polémica historicamente, o autor ofrece unha opinión favorábel ao mantemento da forma castelá en topónimos galegos cando a lingua de expresión sexa a foránea, cuestión que xa tiña sido abordada por autores referenciais como Abelardo Moralejo Lasso e que, en moitos sentidos, ao noso ver, foi superada xa pola propia inercia do proceso de normalización lingüística.

A segunda parte do libro, “A toponimia de Cedeira”, aborda xa o estudo dos nomes de lugar do concello en cuestión, aínda que ultrapasa os límites deste municipio, como xa se indicaba no comezo do texto. Alén diso, o corpus configurouse a partir dunha escolma do conxunto dos topónimos existentes na demarcación cedeirense, descartando aqueles que, na opinión do autor, resultaban semanticamente máis transparentes. Esta ausencia (que, ao noso xuízo, non deixa de ter unha motivación en parte subxectiva) debería verse compensada cun índice final onde figurasen a totalidade das denominacións de lugar do territorio, ofrecendo deste xeito unha idea cabal do repertorio toponímico global do concello de Cedeira e non unha visión un tanto desviada ou, como mínimo, incompleta do devandito material. Por outra parte, nesta segunda parte ofrécenesen unha caracterización global do material inventariado centrándose fundamentalmente en aspectos como a súa formación maioritaria en época medieval, o predominio porcentual da toponimia relacionada coas características da paisaxe e a práctica inexistencia de interferencias co español. Ademais, na caracterización tamén se describen os estratos lingüísticos recoñecíbeis no

corpus, habituais e esperábeis neste tipo de estudos (prelatinos, latinos, empréstitos...), ao tempo que os topónimos recollidos son caracterizados foneticamente (con especial atención para a variabilidade, o deslucamento acentual, a gheada e o seseo) e morfoloxicamente (atendendo á evolución de certas terminacións latinas como -ANU, -ICULU e a casos de aglutinación, deglutinación e segmentación inadecuada).

A terceira parte, que compón o dicionario propiamente dito, é a máis voluminosa. Trátase dun dicionario concibido de xeito indutivo, no sentido de que o lema é o topónimo actual, e canda ese lema aparecen todas as variantes (gráficas, fonéticas e morfolóxicas). En cada entrada, a microestrutura organizase establecendo en primeiro lugar a situación do topónimo (como a existencia doutros cognados, caso de existiren), seguida do étimo e a súa explicación e, finalmente, a motivación. A macroestrutura é, quizais, confusa ou, no mínimo, voltada de máis para as persoas que coñecen o concello: neste sentido, o apartado organizase en series de 20-21 topónimos (cunha organización interna de carácter alfabético), encabezadas por un mapa onde se sitúan os referentes xeográficos deses ítems e acompañadas, de cando en vez, de fotografías que queren ilustrar aspectos considerados relevantes na interpretación de certos topónimos. As únicas codificacións gráficas existentes ao longo deste terceira parte son a cursiva, empregada para resaltar formas que só se documentan no rexistro escrito (coma a cartografía) e que talvez nin chegasen a estar vivas na fala (ao poderen ser simples grallas), e a paréntese recta para recoller variantes gráficas que non están testemuñadas mais que o autor considera que deberon existir.

O libro péchase cuns índices. No primeiro deles recóllense os topónimos citados que son alleos ao concello de Cedeira e, a este, séguelle un índice de étimos subdividido en étimos romances (galegos, galegos coincidentes co castelán, galegos castelanizados, casteláns, casteláns galeguizados, occitánicos, franceses, italianos e portugueses), latinos, árabes, xermánicos, prerromanos (preindoeuropeos, indoeuropeos, célticos e ligures), gregos, vascos e vasco-íberos e outras procedencias puntuais (taíno e chinés). Talvez sexa esta a parte máis frouxa da obra, ao detectárense carencias na

recuperación de información. Aínda que os índices da obra son completos e a súa estrutura é, en xeral, correcta, sería recomendábel un índice xeral de topónimos (habitados e non habitados), como xa indicamos anteriormente, así como un índice que agrupe os topónimos en función da pertenza dos seus referentes a un determinado lugar e/ou parroquia (tendo en conta que estamos perante un traballo de ámbito municipal).

Como cabo, cómpre salientarmos que se trata dun traballo exhaustivo, accesíbel, meritorio, cunha introdución rigorosa e necesaria para a toponomástica como disciplina, e que, en definitiva, se trata dunha contribución moi completa en moitos aspectos mais deslucida pola percepción dun certo desleixo pola lingua, con grallas ortográficas, castelanismos léxicos e mesmo palabras incluídas directamente en castelán que deberían de ser emendadas.

Rocío Dourado